OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ

Asiantuntijalausunto

3.3.2025

VN/2628/2025
VN/2628/2025-OKM-8

Talousvaliokunnalle

Kulttuuripoliittinen selonteko, talousvaliokunnan kuuleminen

Kulttuuri on merkittävin inhimillisen toiminnan muutosvoima, koska se määrittää miten suhtaudumme ympäröivään maailmaan ja sen muutoksiin. Kulttuuripolitiikka liittyy läheisesti kaikkiin politiikan aloihin kuten talouteen, turvallisuuteen, terveyteen ja ympäristöön. Kulttuuripolitiikka tukee muiden politiikan alojen tavoitteiden saavuttamista sekä edistää kokonaisvaltaista yhteiskunnallista hyvinvointia ja kestävää kehitystä. Siksi on tärkeätä kehittää myös sektoreiden välistä kulttuuripoliittista ymmärrystä ja konkreettista yhteistoimintaa. Vaikuttavuuden näkökulmasta olennaiseksi muodostuu se, miten hyvin eri alojen toimet täydentävät toisiaan.

Nykytilan parantamiseksi ja selonteossa määritellyn vision tavoitteisiin pääsemiseksi kulttuurialalle on saatava muutosvoimaa, ja toimialan rakenteita ja rahoitusta on uudistettava. Selonteon yhtenä tavoitteena on luoda yhteinen linja politiikassa, jotta tavoiteltu visio voi toteutua.

Valtioneuvoston kulttuuripoliittinen selonteko käsittelee **kulttuurin perustan säilyttämistä, uudistumista ja elinvoimaisuutta sekä kulttuuri- ja luovien alojen toimintaedellytyksiä** niiden yhteiskunnallisen vaikuttavuuden lisäämiseksi. Aikahorisontti ulottuu 2040-luvulle saakka.

Kulttuuri- ja luovien alojen potentiaalia vauhdittaa kestävää kasvua ja kilpailukykyä ei Suomessa ole toistaiseksi hyödynnetty riittävästi. Suomi poikkeaa verrokkimaista, joissa kulttuuri- ja luovat alat nähdään yhtenä kasvualana ja joiden kasvun edistämiseksi on toimeenpantu niiden tarpeita vastaavia politiikkatoimia. Esimerkiksi kulttuurimatkailu on kasvava trendi, mutta lisää innovaatioita, vetovoimaa ja uusia matkailijakohderyhmiä tarvitaan.

Kulttuurialan kasvupotentiaali on suuri, *luovan osaamisen* ympärille muodostuneen *liiketoiminnan* kokonaisuus on 13,7 miljardia euroa liikevaihtoa yrityksissä (2022). Kulutustottumusten muutokset vahvistavat kulttuurin roolia merkityksellisyyden tuottajana. Kulttuuri- ja luoville aloille avautuu uusia liiketoimintamahdollisuuksia, kun luovan osaamisen merkitys arvonluonnissa kasvaa mm. käyttöliittymien ja käyttäjäkokemuksen suunnittelun voimavarana. Koulutuksen ja tutkimuksen avulla luodaan edellytyksiä innovaatioille, joiden kaupallistaminen edellyttää yhä enemmän poikkialaista yhteiskehittämistä. Taiteen ja kulttuurin tulevaisuudesta huolehtiminen edellyttää, että polut ammatillisen tai korkea-asteen koulutuksen kautta taiteen ja kulttuurin ammattilaisuuteen pidetään avoinna ja houkuttelevina. Samalla vahvistetaan tulevaisuustaitoja ja rakennetaan luovan talouden osaamisperustaa.

Kulttuurilla on myös tunnistettu yhteiskunnan suuria menoeriä ennalta ehkäisevä rooli. Moniin suuria kustannuksia aiheuttaviin yhteiskunnallisiin ongelmiin voidaan vaikuttaa hyvinvointia ja terveyttä edistäviä elintapoja tukevilla rakenteilla ja toimintamalleilla. Mahdollistamalla osallistuminen taiteeseen ja kulttuuriin (kulttuurihyvinvointi) voidaan ehkäistä eriarvoistumiskehitystä ja vähentää raskaampien palveluiden tarvetta. Esimerkiksi kulttuuriosallistumisella voidaan vähentää syrjäytymistä, jonka kustannukset vuosittain ovat noin 17,7 miljardia euroa, mielenterveyden ongelmia (vuosikustannukset 11 miljardia euroa) ja ennaltaehkäistä muistisairauksia (vuosikustannus 2 miljardia euroa).

Postiosoite **Postadress** **Postal Address**	**Käyntiosoite** **Besöksadress** **Office**	**Puhelin** **Telefon** **Telephone**	**Faksi** **Fax** **Fax**	**s-posti, internet** **e-post, internet** **e-mail, internet**
Opetus- ja kulttuuriministeriö				
PL 29 00023 Valtioneuvosto	Meritullinkatu 10 Helsinki	0295 16001 +358 295 16001	09 135 9335 +358 9 135 9335	kirjaamo.okm@gov.fi

Monimutkaistuvassa toimintaympäristössä kulttuuripolitiikan ohjauksessa yhdistyvät yhä useammin alueellisen, kansallisen ja kansainvälisen tason toimet. Eri politiikkatoimien on oltava keskenään johdonmukaisia ja yhteensopivia, jotta niiden vaikutukset ovat mahdollisimman tehokkaita ja luottamusta herättäviä.

Yksi konkreettinen kulttuuripoliittisen selonteon työryhmän oivallus tässä prosessissa oli kulttuurin **arvoketjun määrittely**. Arvoketju kuvaa kulttuurin ja taiteen tuotannon eri vaiheita ja niiden välistä suhdetta. Arvoketju osoittaa kulttuurin läsnäolon kaikkialla ja kattaa kaikki vaiheet kulttuurin perustasta, luomisesta ja tuottamisesta sen levittämiseen, kuluttamiseen, ymmärtämiseen ja arvostukseen asti.

Arvoketjun käsitteellä pyritään avaamaan kulttuurin tuotannon kokonaisuutta ja auttamaan alan lisäksi myös koko yhteiskuntaa tunnistamaan kulttuurin tuotantoa ja arvon luontia sekä edistämään tuotantoon liittyviä innovaatioita.

Esimerkiksi kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristöt ovat selonteossa määritellyn arvoketjun keskeisiä rakennusosia. Taloudellisesti mitattuna Suomen kansallisvarallisuudesta yli 80 % on rakennuskannassa. Energiatehokkuus, kiertotalous ja olemassa olevien rakennusten kestävä käyttö ovat kulttuuripoliittisia keinoja yhteistyössä maatalouden, metsienhoidon, liikenteen ja rakennusalan toimijoiden kanssa. Elävät ja kerrokselliset kulttuuriympäristöt ovat merkittäviä asumiselle, hyvinvoinnille ja matkailulle.

Kulttuurin arvoketju ei muodostu vain kotimaassa. Kansainvälisyys vaikuttaa monissa vaiheissa kulttuurin arvoketjun muodostumiseen, ja kasvu syntyy usein kansainvälistymisestä. Sen kautta muodostuu verkostoja, jotka synnyttävät uusia mahdollisuuksia ja lisäävät resursseja.

Kulttuuri- ja luovien alojen uudistumisen, kestävyyden ja kansainvälistymisen tueksi tarvitaan rahoitusta ja tukea arvoketjun eri vaiheissa. Kasvun vauhdittamiseksi tarvitaan yhteistyötä, että vaikuttavuuskannusteet ovat toimivia.

Toinen selonteon työryhmän nosto on Ruotsin esimerkkiä mukaillen kulttuurin roolin tunnistaminen osana **perusteollisuutta**. Kulttuuri on merkittävä elinkeino, jolloin se on myös osa arvostettua perusteollisuutta. Suomen talouden haasteet, kuten digitaaliseen palvelutalouteen siirtyminen, globaalien digijättien ylivalta ja vähäiset investoinnit aineettomaan pääomaan (erityisesti Ruotsiin tai Yhdysvaltoihin verrattuna), koskevat myös kulttuuri- ja luovien alojen yrityksiä. TKI-toimintaa ja -rahoitusta ei ole kytketty riittävästi luovien alojen edistämiseen, vaikka talouskasvun ja kilpailukyvyn kannalta kulttuuri- ja luovat alat ovat merkittävää perusteollisuutta ja elämystaloutta.

Muutokset toimintaympäristössä luovat tarvetta ja mahdollisuuksia mm. vahvistaa alan tuki- ja rahoitusjärjestelmiä, parantaa kulttuurialan toimijoiden resilienssiä, kehittää alan omia toiminta- ja tuotantomalleja sekä yritysyhteistyötä. Mitä vahvempia ja dynaamisempia kulttuuri ja taide ovat, sitä enemmän ne tuottavat henkistä ja taloudellista, kaikkien hyvinvointia vahvistavaa yhteiskunnallista lisäarvoa.

Alueelliset erot suuria

Kuntien eriytymiskehitys näkyy myös kulttuuripalveluissa. Kansalliset laitokset, isot tapahtuma-areenat sekä valtionosuutta saavat taide- ja kulttuurilaitokset sekä taideyhteisöt keskittyvät kaupunkeihin. Pienissä kunnissa korostuvat avustusten ja järjestökentän merkitys sekä kirjastojen, kansalaisopistojen ja taiteen perusopetuksen tarjonta. Maaseutumaisilla, harvaan asutuilla alueilla kulttuuri- ja luovat alat sitoutuvat vahvasti elinympäristöön, kulttuuriperintöön ja kokemusmaailmaan. Väestön keskittymisen myötä kulttuuripalveluita tarvitaan lisää alueilla ja kasvukeskuksissa, mutta samalla on huolehdittava palveluiden saatavuudesta harvaan asutuilla alueilla.

Alueelliset ja paikalliset erot kulttuuri-investoinneissa ovat suuret, mikä vaikuttaa suoraan kulttuuritarjontaan, -palveluiden käyttöön ja taiteilijoiden työllistymismahdollisuuksiin. Kulttuuri on osa kuntien peruspalveluja, ja se sisältyy kuntien peruspalvelujen valtionosuuteen. Kirjasto- ja kulttuuritoiminnan järjestäminen kuuluu kuntien lakisääteisiin tehtäviin. (Pääosa kunnista ei saa erikseen taide- ja kulttuurilaitosten valtionosuutta, koska vain osassa kunnista on siihen oikeutettuja kulttuurilaitoksia.) Peruspalvelujen valtionosuudessa kulttuurin (kirjasto, kunnan kulttuuritoiminta ja asukaskohtainen taiteen perusopetus) osuus on pieni, enintään pari prosenttia, siis noin 70 miljoonaa euroa. Valtio rahoittaa valtionosuuksien kautta esittävän taiteen toimintayksiköitä ja museoita kattavasti ympäri Suomea sekä taiteen perusopetuksen oppilaitosten verkostoa.

Tunnusluvut

Kulttuuripoliittiseen selontekoon on koottu sivuille 14–16 kulttuurin tuoreimpia tunnuslukuja. Valtion rahoitus kulttuurille on kokonaisuudessaan 1,5 miljardia euroa, kuntien käyttömenot 1,065 miljardia euroa. Kulttuuri- ja luovien alojen yksityinen kulutus on suuruusluokaltaan 5 miljardia euroa. Kulttuuriala työllistää suoraan 77 000 työntekijää ja välillisesti 46 000 työntekijää, yhteensä lähes 130 000.

Kulttuuripoliittisen selonteon toimenpiteitä ovat esimerkiksi:

- Rahoituslähteiden monipuolisuutta kehitetään tavoitteellisesti varmistamaan kasvavat resurssit kulttuuri- ja luovilla aloilla. Avustus- ja valtionosuusrahoituksen rinnalla vahvistetaan toimijoiden omien tulojen kasvattamista, pääomarakenteen kehittymistä sekä toteutetaan lahjoitusten verovähennys. Vahvistetaan Sitran roolia suomalaisen kulttuurin ja kasvun tukijana suuntaamalla Sitran toimintaa nykyistä voimakkaammin taiteen ja kulttuurin alalle.

- Huolehditaan kulttuurin luomisen, kulttuuripalveluiden tuottamisen ja sisältöjen tarjoamisen vaatiman kulttuurin fyysisen ja digitaalisen infrastruktuurin jatkuvuudesta ja uudistumisesta.

- Varmistetaan eri taiteenalojen kehitysmahdollisuudet sekä tasapuolinen kohtelu valtionrahoituksessa uudistamalla toimintamalleja ja rahoitusinstrumentteja. Muodostetaan lisäksi aiempaa laajempia, taiteen ja kulttuurin eri aloja yhteen liittäviä rahoitusinstrumentteja ja toimintamuotoja.

- Julkisen ja yksityisen sektorin yhteisrahoitusmalleilla edistetään ammattimaisesti tuotettujen kulttuuripalvelujen alueellista, paikallista ja kielellistä saatavuutta, taiteen vapaan kentän työllisyyttä sekä alan toimintaedellytysten paranemista.

- Luodaan kulttuuri- ja luoville aloille soveltuvia rahoitusmalleja investointeihin, pääomittamiseen, yhteisötalouteen ja osuustoimintaan sekä kumppanuuksia julkisten ja yksityisten rahoittajien kesken.

- Business Finland ja kulttuurialan virastot tunnistavat luovan alan yritykset asiakkaina. Rahoitusinstrumenteilla tuetaan myös pieniä ja alkuvaiheen luovien alojen yrityksiä ja yrittäjiä joustavasti.

- Varmistetaan, että kulttuuri- ja luovien alojen toimijoilla on mahdollisuus hyötyä myös valtion TKI-rahoituksesta.

- Luovien alojen kasvustrategialla edistetään aineettomaan pääomaan perustuvaa liiketoimintaa, teknologiaa hyödyntäviä kaupallisesti elinkelpoisia palveluinnovaatioita ja sisältöjen tuottamista. Luodaan uusia yhteistyö- ja rahoitusmalleja, joilla tuetaan kulttuuri- ja taidealojen potentiaalin hyödyntämistä sosiaalista ja inhimillistä arvoa tuottavien yhteiskunnallisten innovaatioiden synnyttämisessä.

- Laaditaan sidosryhmien kanssa periaatteet tekijänoikeuden ja aineettoman pääoman arvottamiseksi ja lisätään alan yritysten ja rahoittajien välistä vuoropuhelua.

- Edistetään kulttuuri- ja luovien alojen asemaa osana EU:n strategisen kilpailukyvyn vahvistamista. Lisätään viestintää ja neuvontaa kulttuuri- ja luovien alojen toimijoille eri rahoitusohjelmien mahdollisuuksista. Suunnataan valtion tukea ja kannustimia hankevalmisteluun.

- Osaamiskeskittymien syntymistä tuetaan EU-hankeaihioiden avulla, ja kannustetaan EU-rahoituksen hakemiseen.

- Varmistetaan, että suomalaiset kulttuuri- ja luovan alan yritykset voivat hyödyntää InvestEU-ohjelman takausvälinettä.

- Valtion kehittämisrahoitusta suunnataan kulttuuri- ja luovien alojen uudistamiseen ja arvoketjujen toteutumiselle toimintamallien ja palveluiden kehittämiseen.

- Alan strategisen rahoittajayhteistyön vahvistamiseksi toimeenpannaan yksityisten säätiöiden, alueellisten toimijoiden sekä OKM:n ja TEM:n välinen vuosittainen tavoitteellinen ja konkreettinen tulevaisuusfoorumi, jossa muodostetaan kulttuuri- ja luovien alojen analyyttinen tilannekuva ja muodostetaan suunnitelma yhteisistä tulevaisuustoimenpiteistä. Konkreettisena tavoitteena on alan rahoituspohjan laajentaminen, vaikuttavuuden kasvattaminen ja päällekkäisyyksien välttäminen.

- Kulttuuri- ja luovien alojen liiketoimintaympäristöä kehitetään eri politiikka-alojen yhteistyönä. Kehittämistoimilla tehostetaan kulttuurituotteiden ja -palvelujen liiketoimintamahdollisuuksien hyödyntämistä, niin että tarjonta ja kysyntä kohtaavat paremmin ja syntyy kaupallista menestystä ylläpitämään yritystoimintaa.

- Kulttuuri- ja luovien alojen julkinen rahoitus ja rakenteet vahvistuvat vuoteen 2040 mennessä niin, että luovan talouden osuus bkt:sta kaksinkertaistuu.

- Kulttuuri- ja luovia aloja edistetään arvoketjuja vahvistamalla, tekijänoikeuden toimivuutta lisäämällä, mahdollistamalla aineettoman pääoman lisääminen taseeseen sekä eri sektoreiden kasvustrategioilla. Varmistetaan, että aineettoman pääoman erät voidaan ottaa huomioon yritysten taseessa.

- Lisätään rahoituksen ennakoitavuutta mm. monivuotisilla rahoitussuunnitelmilla sekä lisäämällä monivuotisia avustuksia. Kehitetään valtionavustusten strategisuutta.

- Tekijänoikeuslainsäädäntöä ja -järjestelmää kehitetään ja ylläpidetään niin, että tekijöiden taloudelliset ja moraaliset oikeudet turvataan, lainsäädäntö ja järjestelmä tukee oikeuksien tehokasta lisensiointia ja ansaintalogiikoiden innovatiivista kehittämistä, sopimusosapuolten välillä vallitsee nykyistä parempi tasapaino, oikeuksien valvonta on tehokasta ja käytössä on kehittynyt tekijänoikeuden digitaalinen infrastruktuuri.

- Tekijöiden ja muiden oikeudenhaltijoiden tekijänoikeuksiin ja tekijänoikeudella suojatun aineiston käytön korvaamiseen liittyvät intressit sekä tekoälyn kehittämiseen liittyvät laajemmat yhteiskunnalliset intressit otetaan tasapainoisesti ja läpinäkyvästi huomioon tekoälyteknologioita kehitettäessä.

- Selvitetään matkailijamaksun keräämistä ja sen käyttöä kulttuurin edistämiseen.

- Määritellään yhteistyössä eri ministeriöiden (OKM, UM ja TEM), kulttuuri- ja luovien alojen keskeisten toimijoiden sekä kansainvälistymisen asiantuntijoiden kanssa kulttuurin poikkihallinnollinen kansainvälistymisstrategia, joka sisältää painopisteet, tavoitteet, ekosysteemien vahvistamisen keinot sekä keskeiset toimenpiteet. Näihin kuuluvat tukijärjestelmien yhteentoimivuus, EU-rahoitusohjelmien hyödyntäminen, kansainvälisen liiketoiminnan ja osaamisen kasvattaminen, kulttuurin ja matkailun yhteistyön vahvistaminen, taiteen alojen välittäjäportaan ja agentuuriosaamisen vahvistaminen, luovien alojen ammattilaisten kansainvälinen liikkuvuus ja kulttuuri osana ulkosuhteita.

- Vahvistetaan kansainvälistymisen tukirakenteita sekä rahoitusinstrumentteja (mm. valtion vientituki, tuotantokannustin, hallinnollisesti kevyt tukirakenne messu- yms. osallistumiselle, kansainvälistymisen tuki- ja välittäjäorganisaatioiden roolin vahvistaminen).

- Edistetään kulttuuri- ja luovien alojen immateriaalioikeusosaamista ja neuvottelutaitoja erityisesti kansainvälisessä toiminnassa kansallisen aineettomien oikeuksien strategian mukaisesti.

- Parannetaan Suomessa olevien ja Suomeen tulevien kulttuuri- ja luovien alojen ammattilaisten mahdollisuuksia työskennellä ja verkostoitua koti- ja ulkomailla.

- Vahvistetaan suomalaisen taiteen ja kulttuurin osuutta vienninedistämismatkojen ja valtiovierailujen ohjelmissa mm. ajoittamalla niitä merkittävien taide- ja kulttuuritapahtumien yhteyteen sekä Suomessa että maailmalla. Kulttuurin avulla viestimme menevät paremmin perille ja jättävät muistijäljen vastaanottajaan.

Neuvotteleva virkamies Kimmo Aulake

Liitteet Powerpoint-esitys

Jakelu Eduskunnan ympäristövaliokunta

Tiedoksi OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Anita Lehikoinen
OKM Opetus- ja kulttuuriministeriö, Santeri Lohi